

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ В УКРАЇНІ ТА КАНАДІ

Тичина Катерина

здобувачка вищої освіти магістерського рівня
Спеціальність «014 Середня освіта. Українська мова і література»

Бутузова Лариса

к.пс.н., доцентка

Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Анотація. У статті проведено порівняльний аналіз психологічної підготовки майбутніх учителів в Україні та Канаді з урахуванням культурних, соціальних та освітніх особливостей обох країн. Розглянуто основні підходи, методи та програми, що використовуються в кожній системі для розвитку психологічної готовності вчителів. Виявлено ключові відмінності у фокусі підготовки, форматі навчання, підходах до стрес-менеджменту та інклюзивності, описано можливості адаптації канадських практик в українському освітньому контексті для підвищення якості психологічної підготовки майбутніх педагогів. Отримані результати дозволяють зробити висновок про перспективи вдосконалення системи педагогічної освіти в Україні шляхом інтеграції успішних практик з канадської моделі.

Ключові слова: психологічна підготовка, майбутні вчителі, Україна, Канада, порівняльний аналіз, педагогіка, освіта, педагогічна освіта, психологія педагогічної діяльності.

Введення. У сучасному світі професійна підготовка майбутніх учителів набуває все більшої важливості, оскільки від рівня педагогічної компетентності

залежить якість освіти та розвиток суспільства. Важливою складовою цього процесу є психологічна підготовка, яка допомагає майбутнім учителям ефективно працювати з учнями, долати професійні стреси та розвивати емоційну стійкість. В Україні та Канаді психологічна підготовка вчителів має свої особливості та здійснюється за різними підходами, що зумовлено культурними, соціальними й освітніми контекстами обох країн.

Попри наявність спільної мети — підготовка компетентного педагога, здатного до ефективної роботи з дітьми, — освітні програми з психологічної підготовки майбутніх учителів в Україні та Канаді мають значні відмінності. Дослідження цього питання дозволяє виявити сильні та слабкі сторони кожної системи, що може сприяти вдосконаленню педагогічної освіти як в Україні, так і за її межами.

Вивчення й порівняння підходів до психологічної підготовки майбутніх учителів в Україні та Канаді є особливо актуальним у контексті змінних вимог до педагогічної професії, що викликані глобалізацією, новими викликами в освіті та підвищенням рівня вимог до педагогічних компетенцій.

Аналізуючи останні дослідження та публікації, присвячені психологічній підготовці майбутніх учителів, важливо звернути увагу на роботу провідних авторів, які досліджували цю тему в українському та міжнародному контексті. М. М. Гамбгір разом із колегами аналізують систему початкової педагогічної освіти в Канаді, виділяючи ключові проблеми, з якими стикаються майбутні вчителі. Дослідники акцентують на необхідності адаптації навчальних програм до сучасних викликів, зокрема у сфері психологічної підготовки педагогів [1]. Л. Карпинська у своїй дисертації досліджує формування професійної майстерності майбутніх учителів у системі вищої педагогічної освіти Канади, особливо з огляду на психологічні аспекти підготовки. Авторка висвітлює специфіку підготовки в Канаді, звертаючи увагу на інноваційні методи навчання та розвиток емоційної стійкості майбутніх учителів [2]. Н. Мукан у монографії "Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл Великої Британії, Канади, США" розглядає особливості професійного розвитку педагогів цих країн, приділяючи особливу увагу підходам до психологічної підготовки вчителів. Авторка аналізує методи, такі як тренінги з розвитку емоційного інтелекту, програми з подолання професійного вигорання, а також курси з управління стресом. Окрему увагу приділено необхідності безперервного вдосконалення цих навичок для забезпечення психологічної стійкості та професійного зростання педагогів [4].

Н. Ничкало, Л. Лук'янова і Л. Хомич аналізують українські та зарубіжні моделі професійної підготовки педагогів, акцентуючи увагу на таких аспектах психологічної підготовки, як розвиток емоційної стійкості, навичок міжособистісної комунікації, управління стресом і професійною мотивацією. Автори підкреслюють, що ці складові є ключовими для формування професійної компетентності вчителя, оскільки вони сприяють ефективній взаємодії з учнями, колегами та батьками, а також запобігають професійному

вигоранню [5]. Л. Нос досліджує систему підготовки вчителя початкової школи в університетах Канади. У своїй статті авторка наголошує, що значна увага приділяється розвитку таких аспектів психологічної підготовки, як формування емпатії, навичок активного слухання, уміння вирішувати конфліктні ситуації, а також психологічній стійкості у роботі з дітьми з різними освітніми та соціокультурними потребами. Особливо акцентується на підготовці до роботи в умовах стресу та надання емоційної підтримки учням [6].

В. Павлюк розглядає канадську модель педагогічної освіти, приділяючи особливу увагу психологічній складовій підготовки [8]. Автор наголошує на важливості всебічного розвитку вчителя, включно з такими аспектами психологічної готовності до викладання, як розвиток стресостійкості, уміння адаптуватися до різних навчальних ситуацій, навички емоційного регулювання, а також здатність будувати ефективні міжособистісні взаємини з учнями, колегами та батьками. Особливу увагу приділено підготовці до роботи з учнями з різним рівнем навчальних можливостей та соціокультурним бекграундом.

Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні (2018) визначає стратегії та напрями розвитку педагогічної освіти в Україні, серед яких – формування психологічної компетентності майбутніх учителів. У документі підкреслено важливість психологічної підготовки як складової професійного зростання педагогів і вказано на необхідність підвищення рівня психологічної грамотності серед учителів [3].

Інформаційно-аналітичний збірник "Освіта в Україні: виклики та перспективи," підготовлений Міністерством освіти і науки України та Державною науковою установою «Інститут освітньої аналітики,» містить аналіз сучасного стану освіти в Україні, зокрема педагогічної підготовки. У документі зазначено важливість розвитку таких психологічних компетенцій педагогів, як здатність до емоційної регуляції, стресостійкість, навички ефективного спілкування, емпатія, здатність вирішувати конфлікти, а також уміння працювати з учнями з різними освітніми потребами та в умовах інклюзивного навчання. Особливий акцент зроблено на формуванні навичок підтримки позитивного психологічного клімату в класі [7].

Отже, проведений аналіз досліджень та публікацій демонструє різноманітність підходів до психологічної підготовки майбутніх учителів в Україні та Канаді. Дослідники наголошують на важливості психологічної готовності педагогів як ключового елементу професійної компетентності. Українські та канадські автори підкреслюють необхідність удосконалення освітніх програм, орієнтованих на розвиток емоційної стійкості, адаптивності та психологічної обізнаності, що сприяє підготовці вчителів до ефективної роботи в сучасних умовах. Розвиток навичок стрес-менеджменту набуває особливої актуальності в умовах активних воєнних дій на території України. Посилення навичок резильєнтності майбутніх педагогів стає однією з актуальних компетенцій сучасного українського педагога.

Метою статті є здійснення порівняльного аналізу підходів до психологічної підготовки майбутніх учителів в Україні та Канаді, визначення основних відмінностей та спільних рис в освітніх програмах обох країн, а також окреслення перспектив вдосконалення педагогічної освіти в Україні на основі канадського досвіду.

У дослідженні використано комплекс методів, серед яких порівняльний аналіз, що дозволяє виявити відмінності та спільні риси в підходах до психологічної підготовки майбутніх учителів в Україні та Канаді; метод систематизації та узагальнення – для структурування основних теоретичних положень і дослідницьких даних; а також аналіз наукової літератури, який забезпечує глибоке розуміння теоретичних основ і практичних аспектів професійної підготовки педагогів у різних освітніх системах.

Результати дослідження та їх обговорення. Система педагогічної освіти в Україні орієнтована на формування професійних компетентностей майбутніх учителів через багаторівневу підготовку, що охоплює бакалаврат і магістратуру. Основний акцент у підготовці майбутніх педагогів робиться на розвиток теоретичних знань із предметної галузі, методики викладання та базових навичок психологічної підтримки. Психологічна підготовка здебільшого представлена загальними курсами, такими як «Загальна психологія» на бакалавраті та «Психологія педагогічної діяльності». Окрім цього, психологічна складова включена в програму практик – одну навчальну та дві виробничі на бакалавраті, а також одну виробничу практику на магістратурі. Проте, цей компонент залишається недостатньо структурованим і обмеженим у кількості спеціалізованих курсів [9].

У Канаді система педагогічної освіти також має багаторівневу структуру, проте більше орієнтована на практичну підготовку та розвиток психологічної стійкості вчителів. У педагогічних закладах країни велика увага приділяється інтегрованим програмам, які включають психологічну підтримку, тренінги з управління стресом, навички роботи з дітьми різних вікових груп і культурних середовищ [2]. Крім того, канадські програми підготовки майбутніх учителів мають більш гнучкий підхід до викладання психологічних дисциплін, приділяючи увагу формуванню емоційної стійкості та здатності працювати в складних умовах навчального процесу [6].

Отже, обидві системи мають схожі рівневі структури, проте в Канаді психологічний компонент підготовки є більш інтегрованим у практичну діяльність майбутніх учителів, що сприяє розвитку їхньої готовності до роботи в умовах професійного стресу та забезпечує підготовку до викликів, з якими вони можуть зіткнутися в сучасному навчальному середовищі.

В Україні психологічна підготовка майбутніх учителів є важливим елементом загальної педагогічної освіти. Основним завданням психологічної підготовки є формування професійних якостей та особистісних компетенцій, необхідних для ефективної роботи з учнями [2].

Методики психологічної підготовки в Україні здебільшого ґрунтуються на класичних підходах, таких як лекції, семінари та практичні заняття, на яких студенти засвоюють основні теорії та принципи роботи з дітьми. Зокрема, форми роботи часто передбачають тренінги з розвитку комунікативних навичок та емпатії, що є необхідними складовими професійної компетентності майбутніх учителів. Важливою частиною таких програм є навчання вмінням ефективно справлятися зі стресовими ситуаціями, уникати професійного вигорання та знаходити підхід до дітей з різними індивідуальними потребами [5].

Однак, на думку дослідників, система психологічної підготовки в Україні ще потребує вдосконалення. За словами Н. Мукан, у вітчизняних закладах освіти психологічний компонент часто недооцінюється, і підготовка майбутніх учителів нерідко обмежується базовими знаннями з психології, тоді як навички практичного застосування цих знань залишаються недостатньо розвиненими [4]. У відповідь на такі виклики останніми роками запроваджуються нові освітні програми та інноваційні підходи, спрямовані на поглиблене вивчення психологічних аспектів педагогічної діяльності та розвиток практичних навичок, необхідних для роботи з дітьми в умовах безпечного освітнього середовища та посилення діджиталізації.

У Канаді психологічна підготовка майбутніх учителів є важливим елементом педагогічної освіти, який інтегровано в навчальні програми на різних рівнях. Підхід до розвитку психологічних компетенцій у канадських педагогічних закладах ґрунтується на практико-орієнтованих методах, спрямованих на формування емоційної стійкості, навичок управління стресом та вміння працювати з учнями з різним рівнем розвитку та культурним досвідом. Як зазначають М. Гамбгир та її колеги, система початкової підготовки вчителів у Канаді має на меті забезпечити педагогів знаннями й навичками, які допоможуть їм ефективно вирішувати складні професійні ситуації [11].

Канадські навчальні програми включають тренінги та інтерактивні заняття, які спрямовані на розвиток комунікативних та емоційних компетенцій. Студенти вчаться працювати в умовах професійного стресу, що є важливим аспектом для майбутніх педагогів. Наприклад, більшість програм передбачає регулярні заняття з психології стресу та адаптивних стратегій, де майбутні вчителі вивчають різноманітні методи релаксації та техніки самоконтролю, а також проходять практичні тренінги, що допомагають розвивати впевненість у власних силах та знижувати тривожність у робочих ситуаціях [4]. Останні роки в українських ЗВО активно запроваджуються програми зі стрес-менеджменту, розвитку навичок резильєнтності та усвідомленості. Втім вони носять швидше факультативний характер та пропонуються майбутнім освітянам як вибіркові дисципліни, або носять характер підвищення кваліфікації для діючих фахівців освітньої сфери.

Велика увага в канадській педагогічній освіті приділяється розвитку навичок роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Студентів

навчають розпізнавати та враховувати психологічні особливості дітей різного віку та рівня розвитку, а також застосовувати інклюзивні методи навчання, що дозволяють створювати комфортне освітнє середовище для всіх учнів [6]. Завдяки такому комплексному підходу, випускники канадських педагогічних програм виходять на роботу підготовленими до роботи в складних освітніх умовах та здатними забезпечувати підтримку учням на різних етапах їхнього розвитку.

В Україні також приділяється увага підготовці педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Студенти вивчають основи інклюзивної освіти, практичні аспекти психологічної підтримки учнів, а також особливості взаємодії з дітьми, які потребують індивідуального підходу. Під час навчальних і виробничих практик вони отримують досвід створення безпечного та комфортного освітнього середовища, що відповідає потребам кожного учня. Хоча підхід до інклюзії в Україні лише розвивається, значні кроки вже зроблено для адаптації системи освіти до сучасних викликів [1].

Порівняльний аналіз психологічної підготовки майбутніх учителів в Україні та Канаді виявляє суттєві відмінності в освітніх програмах і методах, що обумовлені культурними й освітніми особливостями обох країн. Українська система педагогічної освіти зосереджена на наданні теоретичних знань, зокрема з педагогічної та загальної психології, а практичні аспекти психологічної підготовки часто залишаються недостатньо розвиненими. Основні форми навчання включають лекції, семінари та лабораторні роботи, де акцент робиться на вивченні основних концепцій та моделей розвитку, проте практика залишається обмеженою [2]. Підготовка до роботи в стресових умовах чи розвитку стійкості до професійного вигорання здебільшого не виділяється як окремий напрямок навчання.

У Канаді підходи до психологічної підготовки педагогів значно ширші, з акцентом на розвиток практичних навичок, стрес-менеджменту та емоційної стійкості. Випускники канадських педагогічних навчальних закладів програм проходять тренінги, спрямовані на розвиток психологічної готовності до викликів сучасного навчального середовища, зокрема на роботу з учнями з різними освітніми потребами. Інклюзивність є важливою складовою як канадських, так і українських програм, де майбутні вчителі навчаються створювати комфортне освітнє середовище для учнів з різним рівнем розвитку та культурним досвідом [1], [11]. Такий підхід сприяє підвищенню психологічного комфорту як учителів, так і їхніх учнів, забезпечуючи всебічну підготовку до професійної діяльності.

Для наочного зіставлення ключових аспектів психологічної підготовки майбутніх учителів в Україні та Канаді нижче представлено порівняльну таблицю 1, яка демонструє основні відмінності між підходами в освітніх програмах обох країн:

Таблиця 1 Порівняння підходів до психологічної підготовки вчителів в Україні та Канаді

Параметр	Україна	Канада
Фокус навчання	Теоретичні знання, базові дисципліни з психології	Практичні навички, інтеграція психології в практичний досвід
Формат навчання	Лекції, семінари, практичні заняття, практики	Інтерактивні тренінги, адаптивні програми, стрес-менеджмент, практика роботи у волонтерських проектах
Підготовка до стресових ситуацій	Мінімальна увага Під час воєнних дій - посилюється	Висока увага, тренінги з управління стресом та емоційною стійкістю
Інклюзивність	Достатня увага до роботи з дітьми з особливими потребами, окрім малих населених пунктів	Важлива складова, підготовка до роботи в інклюзивних класах
Культурні впливи	Консервативний підхід	Гнучкість, адаптація до сучасних викликів
Підтримка емоційного здоров'я фахівця	Недостатня	Регулярні тренінги для розвитку емоційної стійкості

Культурні та освітні фактори значною мірою зумовлюють всі ці відмінності. Українська педагогічна система переважно орієнтована на традиційні методи навчання й менш гнучко реагує на нові виклики, що вимагає подальшого вдосконалення для ефективнішої підготовки педагогів до реалій сучасної освіти. Канадська система, навпаки, більш гнучка та адаптована до змін, що дозволяє інтегрувати сучасні методики, орієнтовані на підтримку емоційного здоров'я та стійкості майбутніх учителів [6]. Таким чином, вивчення досвіду Канади може бути корисним для вдосконалення системи психологічної підготовки в Україні, що дозволить майбутнім педагогам бути більш підготовленими до викликів професії.

Висновки. Отже, адаптація канадських практик у системі підготовки українських учителів може значно підвищити якість психологічної готовності майбутніх педагогів. Перш за все, доцільно включити в освітні програми інтерактивні тренінги зі стрес-менеджменту, що допоможуть майбутнім учителям розвивати навички контролю емоцій та стійкості до професійного вигорання. Практичні заняття з управління стресом, які є обов'язковими в Канаді, сприятимуть ефективнішій підготовці педагогів до роботи в умовах стресу та навчальних викликів.

Також корисним є впровадження інклюзивних методик, орієнтованих на роботу з учнями з різними потребами та культурним фоном. Цей підхід, широко застосовуваний у канадських закладах освіти, допоможе українським

вчителям навчитися працювати в інклюзивних класах, створюючи безпечне та комфортне середовище для всіх учнів.

Впровадження цих інновацій в українському освітньому контексті дозволить майбутнім учителям не лише отримати глибші психологічні знання, але й опанувати практичні навички, необхідні для забезпечення психологічного комфорту в навчальному процесі. Такий підхід сприятиме розвитку сучасної педагогічної освіти в Україні, роблячи її більш адаптивною до вимог і викликів професії.

Порівняльний аналіз систем психологічної підготовки в Україні та Канаді виявив значні відмінності, обумовлені різними культурними та освітніми підходами. Канадський акцент на практичних тренінгах, стрес-менеджменті та інклюзивних методах показує свою ефективність у підготовці педагогів до сучасних викликів. Адаптація цих підходів в українських програмах може значно покращити рівень психологічної готовності майбутніх учителів, забезпечуючи їх навичками, необхідними для успішної роботи в умовах сучасного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Бутузова Л.П., Ледньова О.О. Безпечне освітнє середовище у контексті задоволення потреб учня .The 9th International scientific and practical conference "Theoretical and practical aspects of the development of science and education" (March 05 – 08, 2024) Prague, Czech Republic. International Science Group. 2024. P.240-248. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/39885> (Дата зверення 12.12.2024).
2. Карпинська Л. О. Формування професійної майстерності майбутніх учителів у системі вищої педагогічної освіти Канади [Текст]: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01.; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2005. 221 с.
3. Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні (2018). [Електронний ресурс] URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (Дата зверення 03.11.2024).
4. Мукан Н. В. Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл Великої Британії, Канади, США: [монографія]. Львів: Вид. Львівської політехніки, 2011. 120 с.
5. Ничкало Н., Лук'янова Л., Хомич Л. Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід: наук.-аналіт. доп. Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України; За ред. В. Кременя. Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка». 2021. 54 с.
6. Нос Л. Система підготовки вчителя початкової школи в університетах Канади. Рідна школа. 2012. № 8-9. С. 77-80.
7. Освіта в Україні: виклики та перспективи: інформаційно-аналітичний збірник. Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики». 2020. С. 12.

8. Павлюк В.І. Зміст професійної підготовки майбутніх учителів у контексті багаторівневої педагогічної освіти в Канаді. Вісник Черкаського ун-ту: Сер.: Педагогічні науки. Вип. 145. 2009. С. 104.
9. Чернуха В., Бутузова Л. Порівняльний аналіз психологічної підготовки майбутніх педагогів в Україні та США. Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2st International Scientific and Practical Conference «Modern Science: Exploring Theories, Innovations and Practical Solutions» (November 4-6, 2024. Odesa, Ukraine). European Open Science Space, 2024. P.168-174. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/41727> (Дата зверення 12.12.2024).
10. Darling-Hammond L. Teacher Education and the American Future. Linda Darling- Hammond. Journal of Teacher Education. 2010. V. 61. P. 37.
11. Gambhir M. Characterizing Initial Teacher Education in Canada: Themes and Issues. Mira Gambhir, Kathy Broad, Mark Evans, Jane Gaske. Toronto: University of Toronto, 2008. P. 19.